

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ МАНІПУЛЮВАННЯ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2(54)

УДК 81'25:32

DOI: [https://doi.org/10.24.144/2663-6840/2025.2\(54\).101-105](https://doi.org/10.24.144/2663-6840/2025.2(54).101-105)

Яресько В., Кобякова І. Інноваційні технології маніпулювання масовою свідомістю при перекладі політичних текстів; кількість бібліографічних джерел – 12; мова – українська.

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження феномену маніпуляції масовою свідомістю при перекладі політичних текстів, що зумовлено зростанням ролі інформаційних технологій та глобалізаційних процесів у сучасному світі. Розкрито, як інноваційні перекладацькі технології здатні впливати на зміст повідомлень, змінювати смислові акценти та формувати вигідні для політичних акторів інтерпретації реальності.

Особливу увагу приділено лінгвістичним і комунікативним стратегіям, які застосовуються перекладачами у процесі відтворення політичного дискурсу: евфемізації, фреймуванню, апеляції до авторитету, емоційній індукції. Ці прийоми дозволяють легітимізувати політичні рішення, зменшувати або посилювати емоційне забарвлення повідомлень, а також маніпулювати суспільними настроями. Матеріалом дослідження слугували переклади промов американських політиків (Джо Байдена та Дональда Трампа), де простежується цілеспрямована зміна лексики та стилістики задля досягнення певного впливу на аудиторію.

Методологічну основу становлять контент-аналіз, критичний дискурс-аналіз, лінгвістичні й психологічні підходи до вивчення маніпуляції. У статті узагальнено сучасні наукові підходи до вивчення політичного дискурсу, описано механізми його маніпулятивного потенціалу та виокремлено ключові стратегії впливу. Виявлено, що переклад політичних текстів не є нейтральним процесом, а виступає інструментом цілеспрямованого управління інформацією, що здатний формувати суспільні наративи.

Отримані результати підкреслюють критичну роль перекладача у відтворенні політичних повідомлень і доводять необхідність розвитку медіаграмотності як чинника протидії маніпуляціям.

Ключові слова: політична маніпуляція, переклад, інноваційні технології, лінгвістичні засоби, масова свідомість, США.

Формування проблеми. У сучасному суспільстві переклад політичних текстів стає не лише засобом міжмовного посередництва, але й інструментом впливу на масову свідомість. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі політичної комунікації в умовах глобалізації та активного розвитку інформаційних технологій. Використання інноваційних технологій у цьому процесі відкриває широкі можливості для формування потрібних смислів, посилення або нівелювання певних політичних ідей, що може мати суттєвий вплив на громадську думку та міжнародні відносини. У зв'язку з цим виникає потреба у комплексному аналізі механізмів маніпулятивного впливу, які реалізуються через переклад політичного дискурсу.

Аналіз досліджень. Дослідження проблеми маніпуляції у політичному дискурсі охоплюють лінгвістичні, психологічні та перекладознавчі аспекти. Степаненко (2019) підкреслює роль інтертекстуальності у формуванні політичного наративу, а Гнатюк (2021) аналізує мовні стратегії маніпуляції, зокрема евфемізацію та фреймування [Степаненко 2019, Гнатюк 2021]. Латта (2019) та Антонюк і Вусик (2020) розкривають дискурсивні стратегії переконання та багатомірний характер політичного впливу [Латта 2019, Вусик, Антонюк 2020]. Кобякова та співавт. (2019) наголошують на перекладі як інструменті маніпуляції, а Бебко (2020) – на значенні мовних засобів у легітимізації рішень [Кобякова, Швачко, Анохіна 2019, Бебко 2020]. Зарубіжні дослідження (Polyakova, 2020; Albakri & Teimi, 2024; Shigarova, 2021; Jasim, 2020) демонструють,

як переклади політичних текстів можуть змінювати смислові акценти та емоційне забарвлення, впливаючи на сприйняття аудиторії [Polyakova 2020, Albakri & Teimi 2024, Shigarova 2021, Jasim 2020].

Мета статті, завдання. Метою статті є дослідження інноваційних технологій маніпулювання масовою свідомістю у процесі перекладу політичних текстів та визначення їхнього впливу на формування суспільних наративів. Для досягнення поставленої мети дослідження було визначено низку ключових завдань.

По-перше, передбачено аналіз теоретичних підходів до вивчення феномену маніпуляції у політичному дискурсі, що дозволяє зрозуміти його природу та механізми впливу.

По-друге, досліджується специфіка застосування інноваційних технологій у перекладі політичних текстів, які можуть змінювати смислові акценти та емоційне забарвлення повідомлень.

Нарешті, особлива увага приділяється вивченню лінгвістичних та стилістичних засобів, що виступають інструментами маніпуляції у перекладацькій практиці, адже вони безпосередньо впливають на сприйняття аудиторії та формування громадської думки.

Методи та методика дослідження. Для дослідження використовувалися політичні тексти та виступи американських політиків, зокрема Джо Байдена та Дональда Трампа, а також їхні переклади для різних мовних аудиторій. Наукові джерела з лінгвістики, психології та соціології дозволили комплексно аналізувати маніпулятивні стратегії у

політичному дискурсі. Методологія поєднувала теоретичний аналіз, лінгвістичний розгляд перекладів, контент-аналіз прикладів маніпуляції та критичний дискурс-аналіз для оцінки впливу мовних і стилістичних прийомів на масову свідомість.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах, коли інформаційний простір перетворився на головне поле політичного протистояння, маніпулятивні технології у політичному дискурсі відіграють провідну роль у формуванні громадської думки, впливі на масову свідомість та створенні соціальної реальності. З урахуванням зростання кількості політичних конфліктів, інформаційних кампаній, гібридних воєн і поширення фейкових наративів, дослідження способів маніпуляції набуває особливого значення для перекладачів, що працюють із політичними текстами. Переклад у цьому контексті не можна розглядати як нейтральний процес – він стає засобом впливу, здатним як посилювати, так і послаблювати ідеологічний зміст повідомлення. Це має особливу вагу в умовах інформаційних воєн або при роботі з політично заангажованими матеріалами [Степаненко 2019, с. 203].

Маніпуляція у політичному дискурсі – це цілеспрямований прихований вплив на свідомість та поведінку громадян, що здійснюється за допомогою мовних, психологічних і комунікативних стратегій. Її головною метою є формування вигідного для певної політичної сили чи актора сприйняття подій, явищ і рішень, часто без усвідомленого опору з боку адресата [Вусик, Антонюк 2020, с. 213–215].

У статті, написаній за результатами проекту НФДУ «Інноваційні технології маніпулювання масовою свідомістю: поліпарадигмальний лінгвістичний вимір» (0124U004832), припускаємо, що особливість маніпуляції полягає у прихованому характері впливу: інформація подається не прямо, а через натяки, емоційні акценти, упереджені інтерпретації чи часткове замовчування фактів. У такий спосіб створюється викривлена картина реальності, яка здається об'єктивною [Вусик, Антонюк 2020, с. 215].

У таблиці 1 систематизуємо основні ознаки маніпуляції у політичному дискурсі, які відображають специфіку впливу на масову свідомість. Кожна риса має свою роль у спотворенні інформаційної картини та формуванні вигідного для політичних акторів наративу.

Таблиця 1.

Характерні риси маніпуляції у політичному дискурсі

Характерна риса	Характеристика
Однобічність подачі інформації	Акцентування уваги лише на вигідних аспектах та ігнорування альтернативних точок зору.
Емоційний тиск	Використання страху, патріотизму, гніву чи співчуття для досягнення потрібних реакцій.
Створення стереотипів і міфів	Поширення спрощених уявлень і кліше, що легко засвоюються масовою свідомістю.
Викривлення мовних засобів	Використання маніпулятивних метафор, евфемізмів, слоганів та гасел для підміни змісту.
Зміщення акцентів	Відволікання уваги від ключових проблем шляхом посилення другорядних тем.

Маніпуляція у політичному дискурсі є багатовимірним явищем, яке поєднує інформаційні, психологічні та мовні інструменти впливу. Виявлення її характерних рис дозволяє глибше зрозуміти механізми формування громадської думки та підкреслює необхідність критичного сприйняття політичної інформації.

Феномен маніпуляції у політичному дискурсі вивчається крізь різні теоретичні підходи, що дозволяє комплексно зрозуміти його природу. Лінгвістична прагматика аналізує, як через добір слів, синтаксичні конструкції та підтекст формується прихований вплив на адресата. Риторика розкриває роль аргументів і емоційних прийомів, які нерідко трансформуються у маніпулятивні техніки переконання. Концептуальні метафори демонструють, як рамки сприйняття політичних подій змінюються під впливом метафоричних образів, що формують певне бачення реальності.

Психологічні підходи пояснюють маніпуляцію через когнітивні упередження, евристики та емоційні тригери, які впливають на поведінку людей і груп. У межах психології впливу вивчаються техніки дегуманізації, соціального доказу чи принципу дефіциту, що посилюють ефективність політичних маніпуляцій. Соціологічні теорії влади трактують маніпуляцію як механізм контролю, підтримки легітимності та конструювання суспільного консенсусу. Культурний аналіз підкреслює значення міфів і колективних наративів, через які закріплюються певні цінності та ідеології. Ключову роль у дослідженні відіграє критичний дискурс-аналіз, що виявляє способи відтворення нерівності й домінування за допомогою мови [Кобякова, Швачко, Анохіна 2019, с. 101–103].

Таким чином, маніпуляція в політичному дискурсі постає як міждисциплінарне явище, яке потребує аналізу з позицій лінгвістики, психології, соціології та теорії дискурсу.

Зокрема, політична маніпуляція ґрунтується на системному використанні комунікативних стратегій, спрямованих на прихований вплив на масову свідомість. Вони дозволяють не лише трансформувати сприйняття подій, а й формувати вигідні для політичних акторів інтерпретації реальності. Через специфічні мовні засоби та прийоми політичні діячі здатні легітимізувати свої рішення, послаблювати критику або, навпаки, мобілізувати

емоції громадян. Аналіз основних стратегій дає змогу зрозуміти механізми, за допомогою яких відбувається маніпулятивне управління інформаційним простором у таблиці 2.

Таблиця 2.
Основні комунікативні стратегії політичної маніпуляції

Стратегія	Приклад у політичному дискурсі	Комунікативна мета
Приховування	«Про подію ще ведеться розслідування...»	Зменшення ваги інформації
Евфемізація	«Миротворча операція»	Пом'якшення негативного ефекту
Апеляція до авторитету	«За словами експертів...»	Легітимація повідомлення
Визначення ворога	«Деструктивні сили»	Поляризація та мобілізація
Емоційна індукція	«Кривава провокація»	Провокація емоційної реакції
Повторюваність	«Народ хоче змін!»	Закріплення меседжу у свідомості
Фальшива альтернатива	«Або ми реформуємося, або зникнемо»	Нав'язування потрібного вибору
Персоналізація	«Тільки я можу врятувати країну»	Створення образу сильного лідера
Демонізація опонента	«Вони вороги народу»	Дегуманізація та делегітимація опозиції
Апеляція до більшості	«Усі підтримують цю ініціативу»	Створення ілюзії консенсусу

Комунікативні стратегії політичної маніпуляції є важливим інструментом впливу на суспільну свідомість. Вони поєднують мовні, психологічні та соціальні прийоми, спрямовані на приховане формування вигідних для політичних акторів наративів. Такі стратегії дозволяють як легітимізувати власні дії, так і дискредитувати опонентів. Використання емоцій, апеляцій до авторитетів чи нав'язування хибних альтернатив робить їх особливо ефективними. Усвідомлення цих механізмів є ключем до розвитку критичного мислення та підвищення інформаційної безпеки суспільства [Латта 2019, с. 112–116].

Інноваційні технології маніпулювання масовою свідомістю при перекладі політичних текстів охоплюють технічні засоби, які дають можливість перекладачам (або автоматизованим системам) формувати або змінювати зміст повідомлення – і таким чином впливати на сприйняття аудиторії [Бєбко 2020, с. 141].

Одним із ключових аспектів маніпулятивного перекладу є навмисне зміщення смислових акцентів. Так, під час виборчих кампаній у США в низці перекладених виступів Джо Байдена й Дональда Трампа спостерігалось, що перекладачі, орієнтуючись на аудиторію, замінювали нейтральні терміни

на більш емоційно забарвлені. Наприклад, вислів “*illegal aliens*” (буквально – «нелегальні іноземці») у перекладі для іспаномовної аудиторії замінювався

на “*migrantes sin documentos*” («мігранти без документів») [Polyakova 2020]. Перша форма має яскраво негативне забарвлення, тоді як друга звучить м'якше та викликає співчуття. Це – класичний приклад евфемізації як стилістичного прийому.

Інша поширена стратегія – фреймування політичних подій. У перекладах промов про військові дії США часто застосовували терміни “*peacekeeping mission*” («миротворча операція») замість буквального “*military intervention*” («військове втручання») [Albakri & Teimi 2024]. Таким чином переклад легітимізує дії уряду та приховує їх агресивний характер.

Також у перекладацькій практиці фіксується апеляція до авторитету через зміну граматичної структури. У виступах американських президентів вираз “*according to intelligence reports*” («згідно з розвідданими») у перекладі може з'являтися як «за підтвердженнями даними спецслужб», що створює

ілюзію абсолютної достовірності, хоча в оригіналі йдеться лише про попередні або сумнівні джерела [Shigapova 2021].

Нарешті, емоційна індукція проявляється через підбір яскравих образів у перекладі. Наприклад, англійське “*violent clashes*” («жорстокі сутички») іноді перекладають як «кривава різанина», що викликає значно сильнішу емоційну реакцію у масовій аудиторії [Jasim 2020].

Узагальнимо приклади реалізації перекладацької стратегії емоційно-маніпулятивної лексики в офіційних політичних виступах в таблиці 3.

Таблиця 3.

Лінгвістичні маніпуляції у перекладах політичних виступів на прикладі США

Оригінальний вислів	Переклад	Тип маніпуляції	Ефект на аудиторію
<i>illegal aliens</i>	нелегальні мігранти / особи без документів	Евфемізація	Зменшення негативного забарвлення / виклик співчуття
<i>military intervention</i>	військове втручання / миротворча операція	Фреймування	Легітимізація дій уряду, приховування агресивного характеру
<i>according to intelligence reports</i>	за підтвердженнями даними спецслужб	Апеляція до авторитету	Створення ілюзії абсолютної достовірності
<i>violent clashes</i>	кривава різанина	Емоційна індукція	Підсилення емоційної реакції, страху

Оригінальний вислів	Переклад	Тип маніпуляції	Ефект на аудиторію
<i>build the wall</i>	збудуємо бар'єр	Акцентування на загрозі	Підсилює страх і розділення аудиторії
<i>fake news</i>	брехливі новини	Дегуманізація інформації	Знецінення опонентів і піддрив довіри до джерел

У перекладацькій практиці політичних текстів лінгвістичні та стилістичні засоби часто використовуються як інструменти маніпуляції. Евфемізація пом'якшує негативні вислови, викликаючи співчуття; фреймування змінює сприйняття подій і легітимізує дії влади. Апеляція до авторитету створює ілюзію достовірності, а емоційна індукція підсилює страх чи обурення. Акцентування на загрозі мобілізує аудиторію, а дегуманізація знецінює опонентів. Навіть невеликі мовні трансформації у перекладі здатні суттєво впливати на сприйняття інформації, формуючи потрібні емоційні та політичні реакції.

Таким чином, лінгвістичні засоби у перекладах політичних виступів у США демонструють, що навіть мінімальні трансформації на рівні слів, синтаксису чи стилістики можуть суттєво змінювати громадське сприйняття, формуючи потрібну емоційну реакцію й політичні наративи. Усвідомлення цих механізмів є критично важливим для розвитку

медіаграмотності та інформаційної безпеки.

Висновки. Дослідження показало, що феномен маніпуляції у політичному дискурсі розглядається через різні теоретичні підходи – лінгвістичні, психологічні та соціологічні, які дозволяють зрозуміти, як мова використовується для

впливу на аудиторію. Виявлено, що сучасні інноваційні технології перекладу, включно з цифровими платформами та автоматизованими системами, активно використовуються для адаптації політичних повідомлень під різні аудиторії, що створює додаткові можливості для маніпуляції.

Аналіз лінгвістичних та стилістичних засобів перекладу показав, що такі прийоми, як евфемізація, фреймування, апеляція до авторитету, емоційна індукція та акцентування на загрозах, виступають ефективними інструментами управління сприйняттям і формуванням громадської думки. Ці засоби дозволяють змінювати емоційне забарвлення повідомлень, легітимізувати політичні дії та дискредитувати опонентів. У перекладацькій практиці навіть мінімальні трансформації тексту здатні значно впливати на масову свідомість, підкреслюючи критичну роль перекладача у передачі політичних повідомлень.

Література

1. Бебко Н. С. Мова і політика: лінгвістичний вимір. Суми: Університетська книга, 2020. 215 с.
2. Вусик Г., Антонюк О. Сучасний політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2020. № 12. Т. 2. С. 213–217.
3. Гнатюк Л. І. Мовна маніпуляція у політичному дискурсі. Київ: Академія, 2021. 193 с.
4. Кобякова І. К., Швачко С. О., Анохіна Т. О. Об'єкти перекладознавства: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2019. С. 101–103.
5. Латта І. А. Дискурсивні стратегії у політичному мовленні. Київ: Інтермедіа, 2019. С. 112–116.
6. Степаненко А. Л. Інтертекстуальність у політичному дискурсі. Київ: Видавництво НПУ, 2019. 203 с.
7. Albakri A., Teimi C. Problematic of Translating Political Discourse in Media: Barack Obama's Speech as a Case Study. *Democratic Arab Center*. 2024. URL: <https://democraticac.de/?p=100737> (дата звернення 04.09.2025)
8. Jasim R.M. A Semantic and Rhetorical Study of Manipulation in Two Political Speeches. *ERIC*. 2020. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1287501.pdf> (дата звернення: 05.09.2025)
9. Polyakova L.S. Linguistic Manipulation Means in English Political Discourse. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9, No. 28. P. 1434–1485. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1485/1434> (дата звернення 05.09.2025)
10. Shigapova F.F. Manipulative Speech Techniques in Political Discourse. *Dialnet*. 2021. URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/8111677.pdf> (дата звернення: 03.09.2025)
11. Shvachko S., Kobayakova I., Anokhina T. Going parallel: using earlier translations as background for facilitating re-translation technique. *COLINS-2020 4th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (22–23 April 2020)*. №19. P. 249–258.
12. Stepanov V., Reshytko A., Kobiakova I. The mental consideration of RESILIENCE as a relevant social concept (a corpus-based research of American English). *Topics in Linguistics*. 2023. 24 (2). S. 69–90 DOI: 10.2478/topling-2023-0012.

References

1. Bebko N.S. (2020) *Mova i polityka: lnhvistychnyi vymir* [Language and politics: Linguistic dimension]. Sumy: Unversytetska knyha [in Ukrainian].
2. Vusyk H., Antoniuk O. (2020) Contemporary political discourse as an object of linguistic research. *Visnyk student'skoho naukovooho tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa*, 12(2), 213–217 [in Ukrainian].
3. Hnatiuk L.I. (2021) *Movna manipuliatsiia u politychnomu dyskursi* [Language manipulation in political

